

۱۳۹۳/۲

ادامه جلسه هفتم بورجه (قسمت دوم)

همانگونه که قبلاً گفته شده مرحله اول «بورجه» به معنی و تنظیم ^{و پیشنهاد} بودجه می باشد.

حال با توجه به نمودار A بورجه به طرف راست آن درآمدها و طرف چپ آن هزینه ها می باشد.

به دنبال این هستیم که ببینیم برای هر منبع «درآمدها» چقدر ^و وجود دارد؛

همه کشورهای دنیا، دارای «درآمدهای» مشابه و یکسانی نیستند بطور مثال ایران در

سکون درآمدهایش، درآمد نفت و گاز دارد و درآمد نفتی آن، قابل توجه می باشد.

هر کشوری با توجه به آنچه که از آن درآمد دارد در تنظیم بودجه خود به آن تکیه می کند.

بطور مثال درآمدهای نفتی ایران، برای ایران قابل توجه می باشد. برای کشورهای مثل کوبا،

درآمدهای ناشی از فروش شکر قابل توجه می باشد یا مثلاً برای ژاپن، درآمدهای صنعتی

بزرگ و صنایع الکترونیک قابل توجه می باشند با تمام این تقاسیم، اکثر کشورها، روی درآمدها

مالیاتی به عنوان منبع اصلی «درآمد» حساب می آورند چون خیلی از کشورها منابع درآمدی هم

دیگری مثل نفت - شکر و ... ندارند، به عنوان مثال، سیاست ریاضت اقتصادی برخی

دولتها نیز جهت تأثیرگذاری بر روی A بودجه می باشد یعنی اینکه برخی دولتها با اجرای این

سیاست، سعی در افزایش مالیاتها برای افزایش درآمدها و معادلش پرداخت حقوق به

کارمندان دولت برای کاهش هزینه ها می کنند که ما هم این سیاست اقتصادی منجر به اقتصاد

خوب می شود. حال به دنبال این هستیم که ببینیم این درآمدها و هزینه ها را با چه روش هایی می توان

جمع کرد.

سه روش برای سبب درآمد های بورجه وجود دارد:

۱- روش استفاده از سال ماقبل آخر: این روش که از ده ترین روش های پیش بینی درآمد می باشد به این صورت که فرضاً سال ۱۳۹۳ هستیم و می خواهیم درآمد سال ۱۳۹۴ را پیش بینی کنیم در این روش، سال درآمد هاست سال ۱۳۹۲ برای پیش بینی درآمد هاست سال ۱۳۹۴ استفاده می کنیم یعنی بطور مثال برای پیش بینی درآمد فردی بنزین در سال ۱۳۹۴، درآمد قطعی و وصول شده نامی از فردی بنزین در سال ۱۳۹۲ را می سنجیم و این رقم را عملاً به عنوان رقم درآمد پیشنهادی بنزین برای سال ۱۳۹۴ استفاده می کنیم. این روش از یک بابت روش ساده ای است چون ما تمامی ارقام قطعی درآمد سال ۹۲ را برای سال ۹۴ استفاده می کنیم. این روش چند اشکال دارد: یکی از اشکالات این روش این است که سال اطلاعات سال ۱۳۹۳ که در آن هستیم هیچ استفاده ای برای پیش بینی درآمد سال ۹۴ نکردیم چون ما هر چه به زبان اجرای بورجه نزدیکتر باشیم یعنی زبان پیش بینی به زبان اجرا نزدیکتر باشد پیش بینی دقیق تر خواهد بود. یک دیگر از اشکالات این روش این است که ممکن است ما در سال ۹۲، برای برخی موارد درآمد داشته باشیم ولی در سال ۹۴ برای آن درآمد نداشته باشیم یا بالعکس، مثلاً ما در سال ۹۲ برای آرتیم، درآمد نداشته باشیم ولی در سال ۹۴ برای آن درآمد داشته باشیم. بطور مثال: سال ۱۳۷۵ اولین سال بود که درآمد گاز در بورجه پیش بینی و لحاظ گردید

و در سالهای قبل از آن، این درآمد وجود نداشت حال اگر ما برای سال ۱۳۷۳

درخواستیم از این روش استفاده کنیم این درآمد گاه در بودجه لحاظ نمیشد (اشکال)

و مثالی دیگر: در سال ۱۳۶۸ مقرره شد که کلیات مالیات بنام مالیات تعاون از مرفهین جامعه

گرفته شده و از آن برای بازسازی مناطق جنگی استفاده شود ولی در سالهای بعد از آن، این

مالیات حذف گردید و برای اگر برای سال درآمدی ۱۳۶۸ درخواستیم بودجه سال ۱۳۷۰ را پیش ببریم

کنیم اشکال بوجود آمده چون این ردیف درآمدی طبق قانون، از درآمدها حذف

شده بود و فقط مربوط به آن سال مخصوص بود.

اشکال دیگر این روش این است که نوسانات اقتصادی در این روش لحاظ نگرفته است.

یعنی اینکه ممکن است وضعیت اقتصادی سال ۹۴ از لحاظ رونق - تورم - رکود و بحران اقتصادی

مثلاً سال ۱۳۹۲ نباشد و بطور مثال، سال ۹۴ یک سال هراس بار بود اقتصاد را به شدت

در آن درآمد مردم و کسبه و شرکتها کاهش پیدا کردند و دولت به تبع درآمدهای مردم و بنفاهای

و مناسب با آن، از مردم مالیات کمتری بردهای اگر سال ۹۴، سال بد رونق برای مردم

نباشد به هم می نهد، میزان مالیاتهای گرفته شده شده از مردم کمتر شده و در واقع درآمد

دولت کم می شود که این مسئله مغایر با درآمدهای وصول شده در سال ۹۲ می تواند باشد

بنابراین، به این دلیل، این روش یک روش ناقص می باشد. (البته لازم به ذکر است که مشکل

از گورها، سالهای اخیر این روش استفاده کرده اند و تا ۱۵-۱۰ سال قبل، تصور ما هم از این روش

استفاده می کردند.

۲- روش محاسبه متوسط ها: در این روش، ما درآمد سه سال قبل از سال ماقبل

آخر را در درآمد سال ماقبل آخر تأثیر داده و بوسیله آن، درآمد سال آینده را پیش بینی

می کنیم. به عنوان مثال، اگر درآمد فروش بهترین در سالهای ۸۷ تا ۹۲ به شرح جدول ذیل

باشد برای پیش بینی درآمد بهترین در سال ۹۴ به روش ذیل عمل می کنیم.

سال →	۹۴	۹۳	۹۲	۹۱	۹۰	۸۹	۸۸	۸۷
درآمد →			۱۰۰ مبنا	۱۰۲	۸۹	۱۰۰	۹۶	۹۸
تغییرات درآمد →				+۲	-۱۱	۰	-۴	-۲

↓ سال جاری
↓ سال آینده
↓ سال ماقبل آخر

حال میانگین تغییرات درآمد سالهای قبل (۵ سال قبل) را می سنجیم و در درآمد

سال ماقبل آخر تأثیر می دهیم. نتیجه هرچه شد آنرا به عنوان درآمد سال ۹۴ پیش بینی

$$\frac{(-۲) + (-۴) + (۰) + (-۱۱) + (+۲)}{۵} = -۳ \quad \text{می کنیم.}$$

$$(پیش بینی درآمد سال ۹۴) \quad ۹۷ = ۱۰۰ - ۳ \quad (\text{درآمد سال ۹۲})$$

نکته این روش این است که ما برای پیش بینی درآمد سال ۹۴، از اطلاعات ۵ سال

قبل از سال ماقبل آخر و همچنین خود سال ماقبل آخر استفاده کرده ایم و به نوعی اطلاعات

۵ سال قبل و افزایش یا کاهش درآمد سالهای قبل ناشی از رکود و یا رونق را در

این محاسبه لحاظ کرده ایم. بنابراین در این روش، نسبت به روش قبل، محاسبه پیش بینی ما

دقیق تر و بهتر است و کم از محاسبات روش قبل کار شده است.

اطلاعات این روش: یکبار از اطلاعات این روش این است که ما بودیم سال ۱۳۹۳ را در پیش بینی درآمد سال ۹۴ لحاظ کرده ایم. اشیاء هم این است که ممکن است همانند روش اول، ما درآمد های را در ۵ یا ۶ سال گذشته داشته باشیم ولی در سال آینده این درآمد ها را نداشته باشیم بطور مثال اگر مشتری مرد که از سال آینده، کلیه خود روها گازسوز شوند دیگر در سال ۱۳۹۴ ما درآمد ناشی از فروش بترین نخواهیم داشت ولی ممکن است درآمد گاز سال ۹۴ افزایش پیدا کند ولی این افزایش درآمد گاز، ممکن است کاهش درآمد ناشی از بترین را پوشش ندهد. در حالت کلی این روش نسبت به روش اول، مشکلات کمتری دارد ولی بر نقص نیست.

۳- روش کارشناسی یا استفاده از آخرین اطلاعات و آمار برای پیش بینی درآمد بودیم:

این روش، روش بسیار مناسبی است چونکه از آخرین اطلاعات و آمار سال قبل و سال جاری برای پیش بینی درآمد سال آینده استفاده می کنیم به شرطی که کارشناسان متخصص و دلسوزی در اختیار داشته باشیم که بتوانند این آمار ها را بطور دقیق تحلیل نمایند. بطور مثال برای محاسبه درآمد بترین سال ۹۴، ابتدا می بایست سرانه مصرف بترین در سال جاری را به شکل زیر حساب کنیم. ⑤ تعداد انوبیل های سال ۹۲ را با تعداد واردات انوبیل در سال ۹۳ و تولید انوبیل در سال ۹۳ جمع کرده و از این تعداد، انوبیل های از رده خارج سال ۹۳ را کم می کنیم تا انوبیل های سال ۹۳ می بماند. پس با تقسیم مصرف کل بترین سال ۹۲ بر تعداد انوبیل های سال ۹۲

سراشته مصرف بنزین سال ۹۲ را برای هر خودرو بدست آورده و این سرانته را در تعداد خودروها سال ۹۳ ضرب می کنیم تا میزان مصرف بنزین در سال ۹۳ بدست آید. پس با پیش بینی اقراری قیمت بنزین در سال ۹۴ که مثلاً می تواند ۴۰۰۰ باشد قیمت برآوردی سال ۹۴ را در میزان مصرف بنزین در سال ۹۴ ضرب می کنیم تا درآمد پیش بینی شده برای بنزین در سال ۹۴ بدست آید.

این روش، روش بسیار دقیق و در عین حال روش مشکلی است چون برای می سب درآمدها، باید آمار و اطلاعات دقیقی داشته و بتوان آنها را به درستی آنالیز کرد. روش های پیش بینی هزینه ها :

۱- روش بودجه متداول :

در این روش، ماهزین های پرسنل و غیر پرسنل را برای کل سازمان و بطور کلی برآورد می کنیم. مشابه این بودجه ای که ما به عنوان تکلیف انجام می دهیم. در این روش، ما مجموع هزینه ها را بصورت کلی و تفکیک شده برآورد کرده ایم مثلاً برای بقی مصرف، چه ساختمان را به عنوان یک واحد در نظر گرفته ایم و تفکیک کرده ایم که این بقی مصرف، مثلاً چه درستی مربوط به مکانها است؟ چه درستی مربوط به ساختمان اداری است و ...

۲- روش بودجه برنامه ای :

در این روش، تمام فعالیت هایی که همسان و شبیه به هم هستند را در یک برنامه قرار می دهیم.

به عنوان مثال ، بورجه دانشگاه های مثل مدیریت - ادبیات - زبان - علوم تربیتی و ...
 را باید گرد یک برنامه قرار می دهند و تحت عنوان بورجه برنامه آموزش عالی علوم انسانی از آن
 نام می برند چون که بورجه تمام این دانشگاه ها بسیار به هم شبیه هستند . مثنی که این روش
 دارد این است که چون تمام فعالیت های همسان در یک برنامه قرار گرفته اند می توان با کنترل
 بورجه ، سرعت اجرای آن (برنامه) را افزایش یا کاهش داد و به نوعی ، اجرای آن برنامه
 را مدیریت و کنترل کرد .

مثال : در یک مطالعه در آموزش و پرورش به این نتیجه رسیدند بورجه به دلیل اینکه برخی از افرادی
 که دبیر شیمی هستند فنیک هم درس می دهند و این منته باعث افت کیفیت تحصیل درسی فنیک
 شده بود . بنابر این می بایست تعداد فارغ التحصیلان رشته فنیک را افزایش داد تا دبیر فنیک به
 تعداد کافی تربیت شود و کمبود نداشته باشیم . برای این کار ، به آموزش عالی اجازه داده شد
 که تعداد دانشجویان ورودی رشته فنیک در دانشگاه های علوم افزایش پیدا کند . این
 عمل بر این اساس صورت گرفت که دولت ، بورجه برنامه ای در اختیار داشت و می دانست
 که برای تربیت علاقه دانشجوی فنیک ، چه مبلغی را باید به بورجه دانشگاه های علوم اختصاص نماید .
 از آنجا که مردم می توانستند در زمینه این نوع بورجه ، از برنامه های
 دولت آگاه شده و با دولت در تعامل باشند و همچنین به دلیل اینکه این روش
 بورجه نویسی از لایه های پایین دستگاه شروع می شود این روش برآورد هزینه ، روش مناسبی است .

۳- روش بورجه عملیاتی: تا پایان سال مردم نگر می کردند که این بورجه عملیاتی،

همین بورجه برنامه است ولی در حقیقت با آن متفاوت است. در این روش،

ما وارد هزینه های هر فعالیت و برنامه بصورت ریز و جزئی شده و هزینه های انجام آن

عملیات را بر حسب حجم کار و هزینه اجرای آن، پیش بینی می کنیم.

بطور مثال برای برآورد هزینه تلفات ناشی از سرقت که باعث کسر آن $15^{۰۰۰}$ است

فرض می کنیم است که یک کارگر مفدا می باشد که در روزانه 3000 ریال می تواند هزینه $15^{۰۰۰}$

را تلفات کند بنابراین برای برآورد هزینه تلفات کل، همان $3000 \times 150 = 450000$ ریال

مبلغ 450000 ریال بصورت روزانه مورد نیاز است. در واقع در این روش، ما از

جزئی به کلی می رسیم یعنی اینکه دستزد روزانه هر کارگر و فضای قابل تلفات توسط او

را بدست آورده و براساس آن، هزینه تلفات کل را محاسبه می کنیم.

— حتی می توان از یک روش دیگری هم استفاده کرد به این صورت که بورجه را بصورت

برنامه ای داشته باشیم ولی هزینه های آن را عملیاتی محاسبه کنیم.

۴- روش محاسبه بورجه بر مبنای مصرف:

قابل توجه است که در نوشتن بورجه، ما فقط به اطلاعات یک سال خاص کار نداریم بلکه

از اطلاعات و آمار چندین و چند سال گذشته استفاده می کنیم. در روش های قبل، ما

به اطلاعات سال قبل تکیه می کردیم مثلاً مصرف برق سال گذشته را مبنای قرار می دادیم برای

برآورد مصرف برق در سال آینده (با این پیش فرض که مثلاً مترها و ضوابط و ارقام مصرف گذشته ها بر همان تغییر نکرده است). در روش برآورد هزینه بر مبنای مصرف، به اطلاعات سالهای قبل کاری نداریم و از ابتدای شروع به محاسبه میزان توان مصرفی هر مصرف کننده برق و همچنین تعداد ساعات مصرف آن در شبانه روز می کنیم تا اطلاعات دقیق تکام مصرف کننده ها را بدست بیاوریم. این روش، روشی زمانبر است ولی بسیار دقیق می باشد، خصوصاً در این روش، ما تکام هزینه ها را از نو برآورد می کنیم و کاری به هزینه ها سنوات قبل نداریم.

سوال: معمولاً در ایران از کدام روش استفاده می شود؟

پاسخ: تا سه چهار سال پیش، به مدت ۳۵-۳۰ سال از روش بر مبنای برنامه ای استفاده می شد و الان ۳-۴ سال است که از روش عملیاتی استفاده می شود.

طبقه بندی درآمدها در ایران:

معمولاً درآمدهای هر کشور از فروش کالاهای و خدمات بدست می آید. معمولاً باید درآمدهای ناشی از کالاهای و خدمات را از یکدیگر جدا کرده داریم و اگر نتوانیم در مورد خاصی، کالاهای و خدمات را از یکدیگر جدا کنیم مثل فروش عصب یک وسیله، هزینه یا درآمد آنرا در قیمت فروش کالا نگهداری می کنیم چون بخش اعظم بای آنرا بهای کالا تشکیل می دهد.

درآمدهای مالیاتی که مثل درآمدهای مالیات مستقیم و غیر مستقیم است باید در جایی جداگانه نگهداری شود چون درآمدهای مالیاتی مستقیم، معمولاً از قریبه جامع دریافت می گردد (در نوعی)

بابت تعدیل در بین طبقات اجتماعی می‌گردان. اما مالیات غیر مستقیم مثل مالیات بر مصرف کالاهای عمومی و یا ارزش افزوده کالاها، چون در سطح عموم مردم پرداخت می‌شود، در بابت در همه - جداگانه اثر ندارد. همچنین ممکن است برخی اوقات، درآمدهای بورج کفاف هزینه‌های بورج را ندهد و ما مجبور باشیم وام بگیریم و یا امانت بگیریم. ما بخواهیم فقط برای انجام یک کار خاص، وام بگیریم بنابراین باید حساب - وام از چه کسی بگیریم جداگانه نگیرد (چون بهر است که وام فقط برای هزینه‌های سرمایه‌ای اخذ شود تا از محل مصرف آن وام، به درآمدهای بورج نماند و وام را برای مصارف جاری مثل حقوق و تنخواه بگیریم).

بررسی طبقه بندی درآمدها در ایران (صفحه ۳۲ جزوه):

درآمدها در ایران به ۷ طبقه تقسیم شده‌اند که هر بخش با یک عدد مشخص گردیده است. فاصله بین دو عدد متوالی، ۹۹۹۹۹ می‌باشد که بیانگر این است که برای هر بخش ما می‌توانیم

۹۹۹۹۹ آیم برای درآمد اجزای آن در نظر بگیریم (مثل محصولات مختلف خودرویی و ...)

در قیمت پایین صفحه هم برای هر کدام از این بخش‌ها، یک نمونه آورده شده است.

(در این قیمت، است در توضیحاتی عمومی راجع به کدهای نمونه مندرج در صفحه ۳۲ دادند که

در واقع همه مطالبی است که نوشته شده در صفحه ۳۲ و مطلب خاصی نیست!!!)

اصول طبقه بندی هزینه ها :

۱- هزینه خرید کالا و خدمات باید بصورت جداگانه در بودجه آورده شود (به هم نریزد)

برای درآمدهای ناشی از فروش کالا و خدمات لقمه شده (اگر نتوانستیم بجا می آوریم)

۲- هزینه های پرداختهای انتقالی (مثل حقوق بازنشاندن) باید جداگانه آورده شود.

۳- هزینه های سرمایه ای و غیرسرمایه ای باید جداگانه نگهداری شوند. به دلیل اینکه بودجه سرمایه ای

در زمان محدودی در اجرا دارد ولی بودجه غیرسرمایه ای (بودجه جاری) تقریباً مادام العمر

است و همچنان ادامه دارد مگر اینکه به حکم قانون متوقف شود.

بودجه جاری یا هزینه جاری : هزینه هایی هستند که به مصرف می رسند و در پایان دوره

چیزی از آن برای آن سال یا دستگاه باقی نمی ماند مثل حقوق پرسنل و ...

بودجه عمرانی یا سرمایه ای : بودجه هایی هستند که موجب درآمد برای سال های آینده و اثرات

آن چندین سال باقی می ماند ولی هزینه های جاری ، موجب درآمد برای سال های آینده

- تا قبل از سال ۱۳۸۱ ، بودجه نویسی براساس فصول و مواد مندرج در مصفحه ۸۵-۸۰ نوشته می شد.

بعد از سال ۱۳۸۱ ، ۱۳۰-۸۶ ، در شون

فروق این دوروش بودجه نویسی در این است که مثلاً در بودجه چهار فصلی (قبل از ۱۳۸۱)

هزینه های مثل خرید ساختمانی زمین و ... را می توان در هزینه های جاری فصل سوم درج کرد

مگر اینکه این هزینه ها مربوط به بودجه عمرانی باشد که در آن صورت در بودجه عمرانی آورده می شود.

اما در بودجه ۷ فصلی (مقرب ۱۳۸۱ به بعد) ، تمامی خرید تجهیزات ، ماشین آلات و

ساختن راهکار باید در بودجه عمر آورده می شود.

طبقه بندی دستگاهی :

هر نوع از طبقه بندی های بودجه ای باید شامل اعتبار بودجه بر حسب دستگاه نیز باشد در واقع در این بخش ، تکلیف بودجه بر حسب دستگاه آورده می شود. با بررسی انواع بودجه های قبل ، می توان برنامه های مختلف یک دستگاه را در این موارد مقایسه و بررسی کرد. حال باید بینیم که انواع مختلف این دستگاهها در بودجه کدامند ؟
سازمان ملل ، طبقه بندی دستگاهی را در ۴ گروه تقسیم بندی کرده است .

تقسیم بندی دستگاهی

- ۱- بازرگانی
- ۲- فرعی
- ۳- مالی
- ۴- وزارت خانه ها و موسسات دولتی

۱- موسسات بازرگانی : همان شرکت های دولتی در ایران هستند که دولت در آنها اعمال نفوذ می کند و یکی از اهداف سهام آنها متعلق به دولت است و بودجه آنها در مجامع عمومی آنها تصویب می شود در مجلس شورای اسلامی ، اما برای رعایت اصل وحدت بودجه ، بودجه شرکت های دولتی هم در قمتی از بودجه کل کشور آورده می شود.

۲- موسسات فرعی : موسساتی هستند که علی رغم اینکه از نظر سازمانی ، از یک وزارت خانه یا سازمان جدا هستند ولی زیر مجموعه آن سازمان یا وزارت خانه محسوب شده و موظف به

آن وزارت خانه با سازمان، خدمات ارائه می دهند پس چاپخانه دولتی ایران را چاپخانه دانشگاه تهران.

۳ وزارت خانه ها و موسسات دولتی: موسساتی هستند که دولت در آنها امپای حاکمیت دارد
بنای وزارت علوم - سازمان ثبت - سایر وزارت خانه ها.

۴ - موسسات مالی: موسساتی هستند که امور مالی مربوط به مردم را انجام می دهند پس
در یافتن و پرداختن مالی - وام - بکس - سفته و ... - بیمه (خرید و فروش اوراق مالی)